

OM "AT HAVE DAG" PÅ SEJERØ

Af Else-Marie Jeppesen.

„At have dag“ er en gammel skik, der forsvandt omkring århundredeskiftet. Den synes kun at have været kendt i et begrænset område af Danmark, iflg. Aug. F. Schmidt findes der optegnelser fra ialt 40 landsbyer om denne skik, disse byer ligger hovedsageligt på Djursland, Sejerø, Samsø og Kalundborg-egnen.

Skikken går under flere forskellige betegnelser, som „at gøre vejr“, „at have vejr“, „at holde dag“ og „at have dag“, for at nævne de fleste af dem. „At have dag“ synes at have været den mest brugte betegnelse på Sejerø, selv om „at holde dag“ også findes i en enkelt optegnelse.

Sejerø vil blive taget som udgangspunkt for skikken, da den kun varierer ganske lidt i formen, men ikke synderligt i indholdet.

På Sejerø holdtes skikken i hævd til omkring 1900. Acton Friis skriver bl. a. i sit værk „De Danskes Øer“ fra 1928, at skikken overholdtes indtil nogle få år før, og Rasmus Nielsen fortæller i „Sejerø Sogns Historie“ fra 1923, at „for nogle År siden regnede man med „Dagen“, og nogle havde Selskab på deres „dag“; men nu er der vist ingen, der taler om „at have Dag“.

Fremgangsmåden ved denne skik var, at konerne skulle stå for vejret en bestemt dag. På Sejerø havde konerne „dag“ i februar, og denne måned kaldtes da også her for hustrumåned. Her var det kun gårdmandskonerne, præstekonen og degnekonen, der havde „dag“. Man havde altid

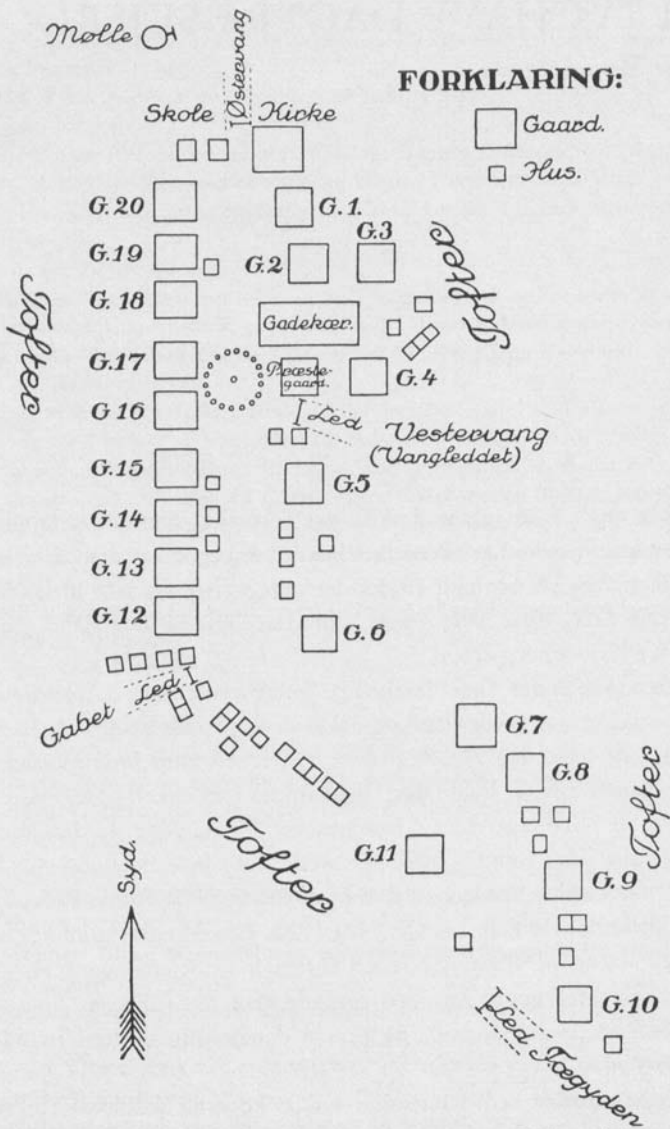

Fig. 1: Kort over Sejerby i 1795 – inden udskiftningen. Gårdmandskonen i gård nr. 1, nærmest ved kirken, startede med at have dag den første februar. (Efter Rasmus Nielsen 1923).

„dag“ efter en nøje bestemt rækkefølge. Man begyndte ifølge Rasmus Nielsen med kirkebyen Sejerby, således at gårdmandskonen i gård nr. 1 (fig. 1), den gård, der ligger nærmest kirken, havde „dag“ den 1. februar. Man gik så siden gårdene rundt, til man nåede kirken igen. Præste- og degnekone havde „dag“ henholdsvis efter præstegårdens og skolens beliggenhed. Således blev der 22 dage til Sejerby før udskiftningen 1795, (gård nr. 1 blev nedlagt i forbindelse med denne), så herefter blev der kun 21 dage. Derefter kom turen til konerne i Kongstrup (fig. 2). Her begyndte man med den gård, der lå nærmest Kongstrup Mølle. Den sidste kone kunne kun få „dag“ hvert fjerde år efter udskiftningen, før den havde hun aldrig haft „dag“. Konerne i Mastrup fik aldrig „dag“.

Efter udskiftningen beholdt udflyttergårdene den „dag“, de havde fået tildelt efter deres gamle plads i byen. Hvis en gård var delt i to, havde hovedgården „dag“ om formiddagen, mens den anden gård havde „dag“ om eftermiddagen.

Konerne havde altid „dag“ i februar, mens mændene i de forskellige egne kunne have „dag“ enten i januar eller marts. På Sejerø havde de

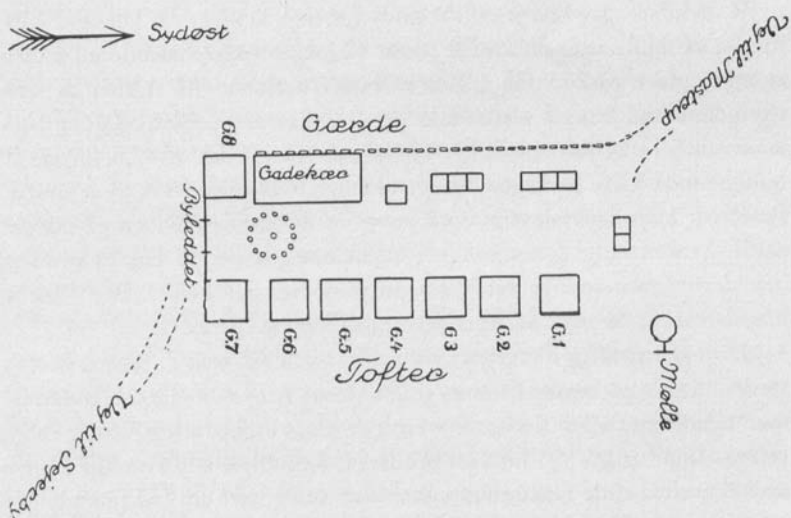

Fig. 2: Kort over Kongstrup 1795. Man startede her fordelingen af „dagene“ i gården nærmest ved møllen. (Efter Rasmus Nielsen 1923).

„dag“ i marts. Marts har som bekendt flere dage end februar, så derved kunne, ifølge Rasmus Nielsen, to gårdmænd fra Mastrup få „dag“, og man begyndte med den gård, der lå længst mod syd, mens mændene, ifølge P. K. Thorsens optegnelse, fik hver en halv dag. (Mastrup 4 gårde, fig. 3).

Gårdmændene havde „dag“ i samme orden som konerne. Havde konen „dag“ f. eks. den 5. februar, så havde manden „dag“ den 5. marts. Manglede manden eller konen på gården, da måtte henholdsvis forvalteren eller husholdersken stå for skud.

Det skulle helst være godt vejr, når man havde „dag“, da det viste vedkommendes sindelag. Var det ikke godt vejr, så hed det: „Hun er vist gal i dag“. Det er det samme, vi har med hensyn til fødselsdage i dag, hvor det hedder: „Sikke et dårligt vejr, du har vist ikke opført dig godt i det forløbne år, eller hvis vejret er godt: du må have været et godt barn“. Det hedder da også i Thorsens meddelelse om konerne: „Kjællingerne regerer i februar; i dårligt vejr raser de; i gråt vejr er de gnavne; i storm de skælde ud på pigerne; i solskin ser de mildt; i regn græder de og i snevejr ryster de blå“.

På sin „dag“ gav konen et lille gilde for sine naboer. Var vejret så dårligt, ja så skulle man nok sørge for at få lokket vedkommende ud under et eller andet påskud for f. eks. at binde personen til et træ, så hun rigtig kunne få sit eget vejr at mærke, eller pigerne på gården kunne jage konen ud i hønsehuset og holde hende indespærret dér, til hun lovede at traktere med kaffe og kager. På denne dag havde enhver lov til at straffe synderen. Man havde iøvrigt også lov til at drille præstekonen på samme måde. Traktementet for mændenes vedkommende bestod nok af øl eller brændevin; men iøvrigt var det mest konerne, der holdt „dag“, mens mændene nok var med på deres egen „dag“, og karlen havde fri.

Man var ansvarlig for vejret; var vejret godt, fik man f. eks. på Samsø serveret kaffe på sengen, for at vejrholderen kunne bevare sit gode humør og dermed også det gode vejr (en slags lighedsmagi). Men blev vejret dårligt, da gik det ud over synderen, som allerede nævnt før kunne vedkommende ende i hønsehuset, man har endog hørt om folk, som endte i storkereden. Man kunne kun løskøbe sig ved at love at traktere med kaffe, øl eller brændevin. Det kunne sommetider udarte til grove løjer, men det skulle heller ikke opfattes som andet end en spøg.

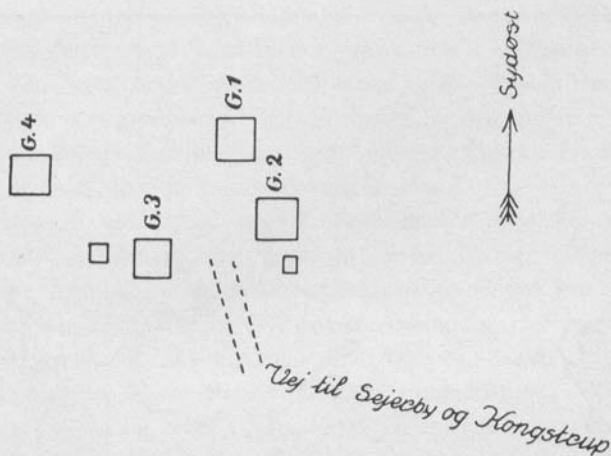

Fig. 3: Kort over Mastrup 1795 – her fik kvinderne aldrig dag, mens mændene fik tildelt hver en halv dag. (Efter Rasmus Nielsen 1923).

Dette vejrgilde er et af de mange gilder, som indgår i landsbyens liv. Grunden til, at denne skik netop er henlagt til årets første måneder, er vel den, at man på denne årstid trængte til adspredelse, idet det var de måneder, hvor man havde mindst at bestille. Man fordrev tiden med at gå på besøg hos hinanden; gildet var så lille, at det næppe kunne overstige økonomien, og man har jo altid kunnet bruge det uopslidelige samtaleemne „vejret“. Når man så til dette „at have vejre“ på Sejerø tilføjer, at man til fastelavn dansede på omgang hos bønderne, både gamle og unge, så ser det ud til, at man har forstået at slå den lange vintertid ihjel på fornuftig vis!

Hvornår disse gilder er opstået, skal jeg ikke kunne sige, men jeg vil give August F. Schmidt ret i, at der ikke er noget i skikken, der tyder på ret høj alder, idet den hverken har tilknytning til livets højtider eller årets fester. Han mener, at denne skik er fra samme tid som kaffegilderne (kaffen vinder almindelig indpas her i landet omkring 1820); men jeg vil tro, at den i alle tilfælde for Sejerøs vedkommende er ældre, idet gårdene havde „dag“ efter deres gamle placering i byen (1795). Hvor meget ældre den skal være, ville kun blive rent gætterier fra min side, og en sådan spekulation ville være helt hen i vejret, om man vil.

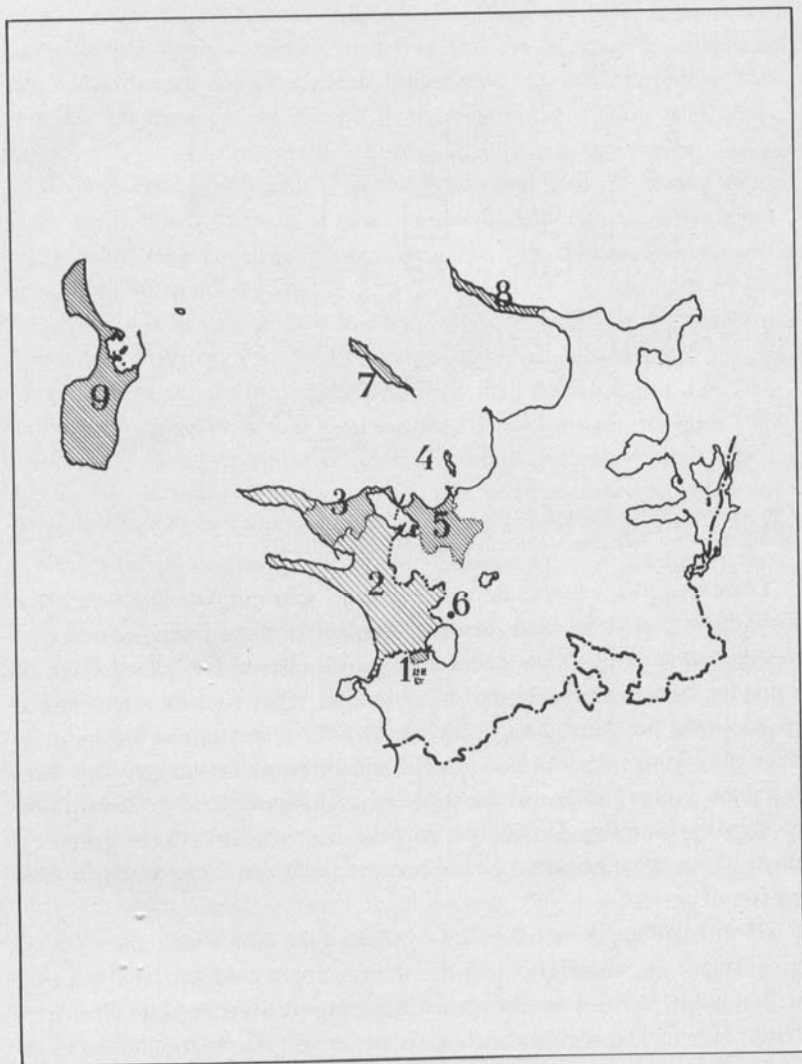

Fig. 4: Udbredelsen af skikken „at have vej“ i Nordvestsjælland og på Samsø. 1: Bakkendrup sogn, 2: Ars herred, 3: Raklev sogn, 4: Nekselø, 5: Bregninge sogn, 6: Jordløse, 7: Sejero, 8: Odden sogn, 9: Samsø. På Samsø kendes traditionerne fra Brundby, Kolby sogn, Onsbjerg sogn, Vadstrup, Alstrup, Agerup og Nordby sogn. (Udbredelseskort tegnet af William Panduro).

Har skikken været kendt i andre egne end de før nævnte? Det er der ikke noget, der tyder på. Man kender kun en enkelt optegnelse af Jeppe Aakjær, som siger, at den skulle have været kendt i Fjends Herred. Det er for spinkelt et grundlag til at kunne påstå, at den har været kendt i hele landet. Men vi har da også andre skikke, der kun kendes fra et begrænset område, som f. eks. pinseblus i Vestjylland.

Tidligere satte man denne vejrskik i forbindelse med en skik på Island, der havde flere lighedspunkter med den danske. De har lighedspunkter i den ydre form, men de har ikke samme funktion, derfor kan man ikke ligestille dem. Den islandske skik har sin oprindelse i en gammel vårmagi, som jeg ikke her skal komme ind på, mens den danske skik kun tjener til en hyggelig adspredelse i vintertiden, formodentlig.

Det var oprindelig Axel Olrik, der så en forbindelse mellem de to skikke. Denne opfattelse går igen hos en række forfattere, bl. a. hos August F. Schmidt, som imidlertid senere er gået væk fra den. Spørgsmålet er, om et kulturelement opstår ved diffusion eller rent spontant? Det er en velkendt sag, at samme ydre vilkår kan resultere i ensartede skikke og forestillinger, endog i to meget forskellige kulturer. Kulturelementer skal ikke kun være identisk i den ydre form, de må også have samme funktion, for at der kan være tale om den samme skik.

Litteratur:

P. K. Thorsen: Sprogarten paa Sejerø. 1887-89.

Rasmus Nielsen: Sejerø Sogns Historie. 1923.

Achton Friis: Sejerø. De Danskes Øer. Bind III. 1928.

J. S. Møller: Fester og Højtider. Bind II. 1933.

August F. Schmidt: Gøre Vejr. Sprog og Kultur 1936.

August F. Schmidt: Leksikon over landsbyens gilder. 1950.

August F. Schmidt: Mærkedage og Vejrregler. 1963.

Om den islandske skik henvises til **Jón Árnason: Islenskar Þjóðsö og Æfintýri** II. 1864-65.

Endvidere er anvendt følgende **optegnelser i Dansk Folkemindesamling: DFS** 1910, top. 321. Meddeler Holst / pensioneret lærer, DFS 1885, top. 321. Meddeler

P. K. Thorsen / optegner Feilberg. DFS 1906/23, top. 1690.